

Boris B. Hrovat

PJESNIK RADOSTI ŽIVLJENJA

Luko Paljetak

Kazalište u zraku

MH Dubrovnik, Dubrovnik 2001.

Autentični dramatičar Paljetkove osobnosti, veherentne izražajne snage, neprijeporna i dokazana talenta, bogate i birane rječitosti, najširih mogućih inspiracijskih vrela, koja svoj tok prelijevaju u fantastičan svijet svih duginih boja (i, dakako, bijele i crne), sigurno je fenomen koji će ne tako malobrojne pobornike suhoparne, redundantne i iscrpljene *artis acusticae* - baciti u očaj. Naime, opsežna knjiga u kojoj je sabrano petnaest radiodramskih tekstova Luka Paljetka, koje je napisao od 1980, otkad se bavi i tim područjem dramskog stvaralaštva, uza svoju vrijednost po sebi, nesumnjivo je svjedočanstvo snage i mogućnosti najzastupljenijega dramskog žanra (termin nije najpodesniji) današnjice. Jednostavno, tom knjigom Paljetak potvrđuje svoj odabrani oblik dramskoga izričaja, i sebe kao dramaturga, u mediju koji nameće stanovita ograničenja (i nudi, što se rjeđe spominje, stanovite prednosti), koja se volens-nolens, moraju poštovati. Njegove su drame (farse, groteske, komedije) književna, scenska, potom i radio-scenska djela: Paljetak nije ekskluzivistički umjetnik-purist - time bi, zapravo, porekao svoju vlastitu, renesansnu (u značenju: sveobuhvatnu, inkluzivističku) umjetničku bit.

Vokacijom pjesnik, i to pjesnik *radosti življenja*, (što je danas još jedna rijetkost koja ga veže s renesansom), Paljetak u ishodištu svake svoje drame (implicitno ili eksplicitno) stavlja, naravno, pjesmu - svejedno, svoju ili tuđu (D. Ranjine, S. T. Coleridgea, itd.). Zato su njegove drame, ma koliko inkludirale postmodernoj rekapitulaciji teatra apsurdna, ipak temeljno poetične: zasigurno, nije slučajno što su muško-ženski, ljubavni i erotski, odnosi njihova omiljena, i najbolje razvedena, tema. Eter, u kojem paradoksalno, odzvanjaju i riječ i tišina (šutnja), odličan je, gotovo egzemplaran, medij za iskazivanje i doživljavanje tužnosmiješne miksture

ljudskoga egzistencijalnog apsurdna - te, dapače, kao što je to već primijećeno, što se više približava realnosti (realizmu), utoliko je snažniji. Poetski senzibilan, Paljetak je u tome majstor: artifičnost u njega se utapa u auditivnome prostoru realnosti - ne gubeći iz vida jedno, bolno smo svjesniji drugoga. Drugim riječima, apsurdni su dijalozi stvarni, oni se uistinu vode, nekad smo i sami bili i jesmo njihovim sudionicima, a Paljetak je bio tek strpljivi, lucidni, nevidljivi Skriptor. Takve su i situacije: možda se u njima jezik ogoljuje do srži, jer se do srži ogoljuje egzistencija kakvom smo je sami, uvijek na određeni način krivi, stvorili.

Iako je Paljetak doista pjesnik *radosti življenja*, uopće se ne radi o proturječju: svojim protagonistima, baš kao i nama, autor uvijek nudi najmanje tri učinkovita lijeka - ljubav, smijeh, umjetnost. Oni su gotovo neprekidno na dohvatu, čak i u najdesperatnijim situacijama; sve ovisi o izboru, o odluci. Jedinstvena sklonost smijehu, Paljetka pretvara od melankolika u satiričara. Meta njegove satire može biti pojedinac, i defekti njegove percepcije svijeta, odnosi individualiziranog i/ili egzemplarnog Muškarca i (jednake, po tome) Žene, ili pak (što je, zapravo, tradicionalno pravo područje satire), samo društvo, koje je doista, u posljednjih dvadesetak godina ponudilo istinsku riznicu stupidnosti i djetinjarija. U sav taj uskovitlani stupidarij, Paljetak, pjesnik, unosi istodobnu jasnovidnost i naivnost djeteta, koje vidi i ne vidi pozadinu, i sve doživljava i bolnije, i lakše. U tome je, čini se, tajna njegove ludičke satire, koja impresionira upravo spajanjem i amalgamiranjem elemenata koji, na prvi pogled, izgledaju nespojivim. Paljetak je pjesnik s dva lica: ne poput Janusa, čije su oči gledale na različite strane svijeta, već nešto poput Villona, ili, možda, jednoga drugog Jana (Pannoniusa), kakav nam se otkri-

va u svojim ljubavnim elegijama i, potom, epigramima. Svakako, spojiti unekoliko dječje čuđenje i katarzu demistifikacije, dostojne prodornosti satiričara, ili pak lirsku sjetu i smijeh, koji djeluju razorno-erotski, i može biti poguban za platoničke užitke - zadatak je težak, čak, kad o njemu bolje promislimo, blizak nemogućnosti izvedbe. Ali Paljetak je dokazao suprotno: njegove drame teku elegantno i lako, bez izlomljenosti (ukoliko je nije želio sâm autor), te u njima naizgled suprotstavljena načela žive i supstoje bez trenja, koje bi bilo veće od onoga koje mora postojati baš zato da bi se realizirao željeni učinak. Jednostavno, artificijelni Paljetkovi konstruktori - skoro neosjetno se prelijevaju u sâm život, tangirajući ga (peckajući ga) točno onoliko koliko je i kako to želio autor. Ipak, važno je napomenuti da pisac u svojim rukama zadržava uzde, podsjećajući nas uvijek, kad je to oportuno, da je riječ o svrhovitoj iluziji. O iluziji koja je koncentrat zbiljnosti, te stoga može poslužiti kao njezina umjetnička, ali i etička mjera.

Da ne bude nesporazuma, recimo jasno: daleko je od Paljetka svaki moralizam, najdalje od svega pouka priče - etičke izvode učinit ćemo, ako to možemo i želimo, sami. I to je naš izbor. Temeljna značajka svih Paljetkovih komada nešto je posve drugo: da bismo to *drugo* okarakterizirali, opet moramo posegnuti za paradoksom. Riječ je, naime, o *kontroliranoj neobuzdanosti* autorova ludizma, koji se kao riba u vodi osjeća prije u beskrajnima etera, nego li na skućenoj (iako, dakako, vidljivoj) pozornici. Zato je naš autor i odabrao radio - i to je njegov izbor, na kojemu mu možemo biti samo zahvalni. Prirodan izbor, jer radio ne ograničava fantaziju na onaj način na koji to čini scena - dapače, ni autorsku, ni slušateljsku. Za autora poput Paljetka, libertinca mašte i riječi, za kojega u umjetnosti ne postoji povijest, eter je, štoviše, nužnost - jer je eter, per definitionem, sloboda.

Ars acustica, od koje smo krenuli, samo je jedan od milijuna aspekata njegove iskoristivosti. Artikulirana dramska riječ u njemu stvara figure nezamislive i neizvedive na sceni, gdje je konkretno djelo ograničeno sugestibilnom vizualnošću. Paljetkove drame, tako, događaju se u prostorima koji, doista, jesu imenovani, i tako obilježeni - ali, njihova vizualizacija, ukoliko je uopće potrebna, prepuštena je kooperativnosti slušatelja. To je moguće jer je konkretizacija, u Paljetka, zapravo *akcidentalna*: lokalizacija nikad ne stoji na putu univerzalnosti koja poništava ili ujedinjuje sve vremenske i prostorne distancije. Za slušatelja, prepustiti se zvuku,

njegovo me odjeku i tišini u stankama, znači krenuti pravim putem prema samoj biti Paljetkova djela, prema njegovoj mnogoobličnosti, promjenjivosti i neuhvatljivosti.

Kazalište u zraku svjedoči o ingeniozno-

me autoru, koji je jedini stalan u svojim bezbrojnim metamorfozma, i koji je (u još jednom paradoksu) ludički nastrojen, slobodarski vladar riječi što potom, jednom izgovorene, lutaju eterom u potrazi za srodnom dušom. Ali, kao što je rekao Goethe, uvijek to mora biti *srodstvo po izboru*. Knjizi, suviše je reći, nedostaje zvuk - no, ona ostaje kao trajniji dokument, pa makar i nedostatan, i onda kad već utihnju razigrani eterski titraji. Ona je i predložak nekoj drugoj mogućoj interpretaciji, radijskoj ili scenskoj, u budućnosti. Pišuci za radio, Paljetak, naime, ne želi eksperimentatorski hermetizam (*elitizam artis acusticae*) - većina njegovih djela interpretacijski je otvorene strukture, dopuštajući varijacije tumačenja ako ne *ad libitum*, ono barem u znatnome, i tek inherentnom logikom umjetničkoga djela, ograničenome stupnju. Jedino Ljepota, u kojoj se zrcali Ideja, postulat koji bezuvjetno zahtijeva Paljetkov (dakako, renesansni) estetizam (*simpatičan*, s primjesama blage koketerije) uvijek mora ostati očuvan. To je aksiom Paljetkove poetske dramske riječi: od njega on sâm neće odustati, a njegovi tumači ne smiju. I to je krajnja granica Paljetkove umjetnosti u eteru. A kako umjetnosti nema bez slobode, a Paljetak je svojevrsni libertinski prorok, to ispada (ispričavam se zbog posljednjega paradoksa u ovome tekstu) da je sloboda omeđena demarkacijskom linijom same slobode. I jest tako, u životu koji nazivamo *stvarnim* (za razliku od umjetničke iluzije): istinska sloboda sama će sebi odrediti među.

A jedna od pouka (finalna, jer autor druge i drukčije ne bi trpio) u *Umjetnost Slobode*, baš je *Kazalište u zraku* Luka Paljetka.